

נייר עמדה של ארגון העיתונאים בעניין גלי צה"ל – מוגש לוועדת זמיר

עיקרי ההמלצות:

1. לפעול להקמת ועד מנהל עצמאי לגלי צה"ל בדומה למועצת תאגיד השידור הציבורי
2. מינוי עורך ראשי והפרדה בין תפקיד מנהל התחנה לתפקיד העורך הראשי
3. להבטיח אוטונומיה מלאה בתחום חופש העיתונות לעורך הראשי ולעיתונאי התחנה
4. לייצר תקציב קבוע ושקוף שיעמוד לטובת התחנה ויאפשר את המשך הפעלתה
5. התאמת כוח האדם של התחנה למשימות העומדות לפתחה

רקע

שר הביטחון, יואב גלנט, הקים ועדת בראשותו של מנכ"ל משרד הביטחון אלוף (מיל.) אייל זמיר, לגיבוש מתווה המשך הפעלת גלי צה"ל, או סגירתה. זו אינה הפעם הראשונה שבה עולה שאלת סגירתה או המשך הפעלתה של אחזקתה של תחנת השידור הצבאית גלי צה"ל, תחת איזה גוף היא אמורה לפעול ומי אמור לממן אותה. המצב הנוכחי הוא שהתחנה היא יחידה באגף כוח האדם של צה"ל. בישראל יש רק שני גופי רדיו ציבוריים: תחנות הרדיו של תאגיד השידור הישראלי, ותחנות גלי צה"ל

ארגון העיתונאים

ארגון העיתונאים הוא הארגון היציג של רוב העוסקים במקצוע העיתונות בישראל. ככזה מייצג הארגון היבטים שונים של המקצוע. היבט אחד נוגע לסוגייה התעסוקתית וליחסי העבודה, ההיבט השני, שאינו פחות חשוב, הוא השמירה על חופש העיתונות, עצמאות התקשורת, זכות הציבור לדעת והאינטרס הציבורי הנובע מכל אלה. בשל נסיבות היסטוריות, הארגון היציג בכל הקשור ליחסי עבודה בגלי צה"ל הוא ארגון עובדי צה"ל. יחד עם זאת, חלק גדול מעיתונאי התחנה חברים בארגון העיתונאים ובמהלך השנים טיפל הארגון בלא מעט מקרים הנוגעים לחופש עיתונות של עיתונאי התחנה.

מסמך זה מתמקד בעבודה העיתונאית של תחנת גלי צה"ל ובתוכן העיתונאי, חדשותי ואקטואלי שהתחנה משדרת. המסמך וההמלצות לא יעסוק בתוכניות שאינן תחת המטרייה העיתונאית ושאינן מופקות על ידי מחלקת החדשות של התחנה.

הסוגיות שעל הפרק

1. פיקוח ודגולציה:

התחנה היא גוף שידור, המשדר גם לאזרחים וגם לחיילים, ומשום שהיא נמצאת תחת האכסנייה המוסדית והתקציבית של משרד הביטחון - נותרה פתוחה הסוגייה מי מפקח על התחנה. או איך לבצע פיקוח יעיל, הן מבחינת כוח האדם - שחלקו חיילים בסדיר, חלקו חיילים בקבע וחלקו אזרחים עובדי צה"ל - והן מבחינת התוכן. בפועל מתקיים מבנה רגולטורי דו-ראשי, ובלתי יעיל.

מי שאחראית לפקח על השידורים הלא צבאיים של התחנה, היא מועצת תאגיד השידור הישראלי, כאן.

על פי סעיף 88 בחוק השידור הציבורי הישראלי (2014) יש למועצת התאגיד סמכויות פיקוח מסוימות על השידורים, וכך נאמר:

(ב) למועצה יהיו, לגבי גלי צה"ל, בכל הנוגע לתכניותיו שאינן תכניות צבאיות, אותן הסמכויות שיש לה לגבי שידורי תאגיד השידור הישראלי, והיא תמלא לגבי תכניות כאמור את אותם התפקידים.

(ג) סדרי הפיקוח על התכניות של גלי צה"ל שאינן תכניות צבאיות ייקבעו במסגרת הכללים שהמועצה מוסמכת לקבעם לפי סעיף 90, ואולם השר לא יאשר את הכללים החלים על גלי צה"ל אלא בהתייעצות עם שר הביטחון.

(ד) מפקד גלי צה"ל יוזמן להשתתף, כבעל דעה מייצגת, בישיבות המועצה, ויפעל בהתאם להחלטות ולהנחיות המועצה לגבי התכניות של גלי צה"ל שאינן תכניות צבאיות.

(ה) מפקד גלי צה"ל רשאי לערור על כל החלטה של המועצה הנוגעת לתכניות של גלי צה"ל שאינן תכניות צבאיות; הערר יוגש באמצעות שר הביטחון חכרעתם המשותפת של השר ושר הביטחון; היה הערר נגד החלטה להפסיק תכנית קבועה של גלי צה"ל או נגד החלטה לשדר תכנית חד-פעמית של גלי צה"ל – רשאי שר הביטחון לעכב את ביצוע ההחלטה עד להכרעה בערר.

למעשה פיקוח כזה לא מתקיים בפועל, וכך נותרים שידורי התחנה ללא עין מבקרת וללא רגולציה אפקטיבית. יותר מכך: חלק מתחנות הרדיו של תאגיד השידור הישראלי הן תחנות מתחרות לתחנות גלי צה"ל, ולכן הציפיה שיתכן פיקוח אפקטיבי היא מוגזמת.

המלצה:

יש לדאוג להקמת ועד מנהל עצמאי לתחנות גלי צה"ל, בדומה לאופן שבו מועצת תאגיד השידור הציבורי מפקחת על פעילות התאגיד. רק כך ניתן יהיה להבנות מנגנון רגולטורי אפקטיבי שהבריו מחויבים לתחנה באופן מלא ונהנים מעצמאות ניהולית.

לנוכח המלצתנו בהמשך כי גלי צה"ל, גם אם תוצא מהצבא, תמשיך להיות תחנת שידור ציבורית, ולפעול עצמאית ובנפרד מתאגיד השידור הציבורי, המענה המיטבי לנושא הרגולציה בעינינו הוא הקמת ועד מנהל משל עצמה. אפשרות נוספת, אך פחות עדיפה בעינינו, היא הקמת תת ועדה לפיקוח על השידורים האזרחיים והעיתונאים של גלי צה"ל, תחת מועצת תאגיד השידור הישראלי.

2. ניהול התחנה:

את התחנה מנהל מפקד גלי צה"ל. וכמעט תמיד מונה לתפקיד עיתונאי, או אדם בעל ניסיון עיתונאי בעברו. מי שממנה את מפקד גלי צה"ל הוא שר הביטחון, והוא גם האיש שממנה את ועדת האיתור. מהסיבות האלה עולה חשש שמינוי כזה יכול להיות בעל היבטים פוליטיים ולא דווקא מקצועיים. מפקד התחנה כפוף מוסדית למשרד הביטחון ולצה"ל, ומבחינת תכני השידור של התחנה, הוא כפוף למועצת תאגיד השידור.

במציאות, מפקד גלי צה"ל כפוף למשרד הביטחון רק בעניינים הנוגעים באופן ישיר לתקציב, ובהחלטות שאין להן נגזרת תקציבית, הוא יכול לעשות כראות עיניו. מפקד גלי צה"ל מופקד גם על הניהול האדמיניסטרטיבי וניהול כוח האדם בתחנה, וגם על תכני השידור ומשמש גם מנהל וגם עורך ראשי.

המלצה:

יש לבצע הפרדה מבנית בתפקיד מנהל התחנה ולפצל את התפקיד לשניים: מנהל תחנה שיהיה אחראי על כל היבטי הניהול הרוחביים של התחנה, על כוח האדם, על התקציב, על התשתיות ועל הקשר עם רשויות שונות מחוץ לתחנה. הכישורים הנדרשים לתפקיד הזה הם כישורים ניהוליים.

בנוסף, יש למנות עורך ראשי שיהיה האחראי הבלעדי על התכנים של התחנה וייהנה בתפקידו מעצמאות ניהולית גבוהה מאוד ומוגדרת. הכישורים הנדרשים לתפקיד הזה הם כישורים עיתונאיים, ולנוכח אירועי עבר, גם יושרה ואומץ לב עיתונאיים שיוכלו לניסיונות של פוליטיקאים ובעלי עניין להשפיע על תכני התחנה או מצבת כוח האדם שלה, משיקולים שאינם מקצועיים. גם כאן המודל הרצוי הוא המודל של תאגיד השידור הציבורי שם מתקיימת הפרדה מבנית בין תפקיד המנכ"ל לתפקיד העורך הראשי (סמנכ"ל חדשות).

3. תוכן השידורים:

תוכן השידורים נקבע על ידי מפקד גלי צה"ל כעורך ראשי של התחנה, ועל ידי עורכים שונים בתחנה במחלקות השונות.

בפועל לא קיים פיקוח רגולטורי או אתי על התכנים המופקים ומשודרים בתחנה. איש אינו נדרש לסוגיות של ניגודי עניינים ולא מתווה נחלים של גילוי נאות.

על פי הקוד האתי של גלי צה"ל התחנה מחויבת בשמירה על ניוודי עניינים: "לא יעמוד בעל תפקיד במצב שבו יש חשש לניגוד עניינים בין חובתו לציבור, כממלא תפקיד בתחנה, לבין כל אינטרס אחר. בעל תפקיד בתחנה – אזרח או חייל, בכל מעמד – לא יעסוק בעבודה, שירות, יחסי ציבור, פרסומת או כל עיסוק אחר המעוררים חשש או מראית עין לניגוד עניינים." לעיתים קרובות הנחיה זו אינה נשמרת ואין הקפדה על גילוי נאות בנושא ניוודי עניינים של גורמים משדרים מרכזיים בתחנה.

המלצה:

יש צורך להבטיח עצמאות מרבית בכל הנוגע למערכת העיתונאית בגלי צה"ל והדרך לעשות זאת עוברת בהפרדה בין סמכויות מנהל התחנה לבין סמכויות העורך הראשי. עם זאת, עד שיפוצל תפקיד מפקד התחנה, יש לנקוט בפעולות מיידיות כדי לתקן עיוותים שגרמו לפגיעה של האתיקה העיתונאית.

יש להגדיר באופן מסודר ומוזן את שיעור השידורים שהתחנה מחויבת בהם לטובת הצבא והחיילים המשרתים בצבא. כמו כן יש לדאוג כי מינויו של מנהל מחלקת האקטואליה בתחנה יהיה של אדם בעל ניסיון עיתונאי, עריכתי רב, ובעל יושרה עיתונאית. כמו כן, אנו ממליצים כי תפקידו של מנהל מחלקת האקטואליה יוגדר כך שהוא עצמו העורך העיקרי של שידורי האקטואליה (תחת העורך הראשי של התחנה) ואילו סגנו יעסוק בהיבטים בירוקרטיים ואדמיניסטרטיביים. כאלה יש למכביר בתפקיד מנהל מח' אקטואליה, מה שלעיתים קרובות מסיים את תשומת לבו של המנהל מעיסוק בתוכן, לעיסוק בבירוקרטיה.

4. המסגרת התקציבית:

תחנת גלי צה"ל מקבלת את תקציבה ממשדד הביטחון. מאז חוק חוק גלי צה"ל - שידורי רדיו של צה"ל (שידורי חסות ומשדירי שירות 2005) מייצרת התחנה הכנסות עצמיות. אבל בגלל המבנה המוסדי, ההכנסות האלה אינן נכנסות לקופה של התחנה, והיא ממשיכה להיות תלויה באופן מוחלט בתקציבה באגף כוח האדם של צה"ל.

המלצה:

תקציב התחנה צריך להיות שקוף, גם בצד ההכנסות - מתוך תקציב הביטחון, והכנסות עצמיות שנובעות ממכירת זמן לחסויות ולתשדירים - וגם בצד ההוצאות.

יש להעניק למנכ"ל את הסמכויות לפעול במסגרת התקציבית השנתית, תוך דיאלוג ופיקוח של הוועד המנהל שייבחר. כמו-כן, צריך ליצור מצב שבו תקציב גלי צה"ל יהיה כמה שיותר עצמאי ובלתי תלוי בהחלטות שרירותיות. גלי צה"ל יכולה וצריכה להיות במצב של תפעול עצמי ללא הסתמכות משמעותית על תקציב משרד הביטחון.

5. כוח אדם:

בתחנת גלי צה"ל יש ארבע קטגוריות של עובדים: חיילים בסדיר, חיילים בקבע, אזרחים עובדי צה"ל ואזרחים שהם יועצים, ולמעשה עובדים כפרילאנסים. כל אחת מהקטגוריות האלה נמצאת תחת פיקוח של גוף אחר, על כל אחת מהקטגוריות חלות הוראות אחרות.

המלצה:

ככל שייושמו כל ההמלצות הללו, תצטרך סוגית כוח האדם להיפתר במסגרות החדשות שיווצרו: הפרדת תפקיד המפקד, שליטה ושקיפות גדולות יותר בתקציב ועוד.

סיכום

גלי צה"ל היא תדר מרכזי בשיח הציבורי בישראל, ואין להעלות על הדעת לסגור אותה. הן בשל חשיבות העיתונות החופשית והמגוונת במדינה דמוקרטית, הן משום שמדובר על ביטול פרנסתם של עשרות רבות של עובדים. מנגד, הפרטת התחנה ומכירתה לידיים פרטיות, תחסל משאב ציבורי חשוב שתורם גם לשיח הציבורי, גם לזכות הציבור לדעת, לחופש הביטוי, לחופש העיתונות, לפלורליזם ולמחויבות לאינטרס הציבורי ולא לשום בעל הון, או שיקולי רייטינג שמדרדרים לעיתים קרובות את התכנים למחוזות נמוכים.

מטעמים אלה אין חלופה אמיתית לגלי צה"ל מחוץ למערכת הביטחון שתשאיר את התחנה כתחנת שידור ציבורית, ולכן סגירתה מצמצמת בהגדרה את חופש העיתונות. את הבעיות שנוצרו בתחנה בשנים האחרונות יש לאתר ולייצר כלים מנגנוניים וניחוליים כדי לפתור ולתקן אותן ובטח שלא "לזרוק את התינוק עם המים".

לשיטתנו, מודל הפיקוח והניהול של תאגיד השידור הציבורי במתכונתו המחודשת הוא מודל ראוי לניהול כלי תקשורת ציבורי ועל כן יש ליישם את המודל הנ"ל בשינויים המחויבים גם על תחנת גלי צה"ל. אנו ממליצים כי במידה שגלי צה"ל תוצא מהצבא, תוקם רשות ציבורית חדשה, בעלת מאפיינים ממשלתיים, שתחת כנפיה תפעל התחנה במתכונתה החדשה, והיא שתבטיח המשך הפעלתה כתחנת שידור ציבורית, וכמתחרה ראוייה לתחנות תאגיד השידור הציבורי. כל זאת, מחוץ לתאגיד השידור.

